

Mažeikių r. Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazijos ir bendrijos LEMTIS

Lietuvos tremtinių ir politinių kalinių kapų ir palaidojimo vietas žyminčių paminklų tvarkymas.
Projekto „Išsaugokime atmintį“ ekspedicija į Krasnojarsko kraštą.

„Istorijos paslaptis yra laisvės paslaptis.

Kaip ir kiekviena paslaptis, ji turi atsiskleisti visiems...“ (Justinas Marcinkevičius).

Bendradarbiaudami su bendrija „Lemtis“ Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazijos mokiniai turėjo galimybę prisiliesti prie istorijos tvarkydami tolimame Krasnojarsko krašte tremtinių kapavietes, rinkdami istorinę medžiagą, dalyvaudami susitikimuose su vietos lietuviais. Tai neįkainojami išpūdžiai, auklėjantys jaunuolius patriotizmo ir tautiškumo dvasia. Tik patys patirdami istorinių įvykių verpetus jie galės pasirinkti tinkamus sprendimus ateityje. Tai ypač svarbu šiais laikais, kai pasauliniai įvykiai vėl primena, kokia trapi yra laisvė, kokia svarbi yra pareiga Tėvynei. Informacija apie nukeliautus kilometrus, surinktais duomenimis iš istorinių dokumentų, šaltinių bei dalyvių dienoraščių ir, žinoma, ekspedicijos nuotraukomis dalijamės šiame informaciniame apraše.

Birželio 14-ąją Lietuvos Respublikos Seime minint Gedulo ir Vilties dieną ekspedicijos dalyviams įteikta Lietuvos vėliava, kurią jie nuvežė į tolimąjį Krasnojarską kaip simbolį Tėvynės meilės, atminimo, garbės ir pasididžiavimo.

2016-07-15 dešimties žmonių grupė, tarp kurių – židikiškiai moksleiviai – Modestas Inta, Samanta Uikytė, mokytojas Stasys Dambrauskas, Mažeikių Merkelio Račkausko gimnazijos mokinys Manfredas Radzys, Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazijos savanoris archeologas Simonas Sprindys ir lemtiečiai: Gražina Žukauskienė, Algirdas Šadauskas, Ramunė Draučiušaitė, vilnietė mokytoja **Inga Pesliakaitė**, internetinio portalą Delfi žurnalistė **Giedrė Armalytė** išvyko iš Vilniaus oro uosto. Dalyvius išlydėjo ir sėkmės linkėjo Lietuvos Respublikos Prezidentės patarėjas Tadas Varapnickas, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerijos viceministras Antanas Valys.

Dalyviams nuvykus į Krasnojarską, jų laukė ekspedicijos vadovas Gintautas Alekna. Iš anksto buvo pasirūpinta grupės apgyvendinimu, parengtas maršrutas, net darbo priemonės kapinių tvarkymui supirktos. Pažintis su tolimojo krašto tėvynainių kapinių ir buvusių kapinių vietovėmis turėjo plačią geografiją. Per šešiolika ekspedicijos dienų aplankytos 21 tremtinių kapinės, iš jų 9 sutvarkytos, dvi aptvertos nauja medine tvora, pastatyti 5 maumedžio kryžiai.

„Skaičiai lieka skaičiais, bet svarbiausia, kad Sibire Anapilin iškeliaugę lietuviai sulaukė pagarbos ir buvo prisiminti. O gal kuriam iš jų padės ir mūsų sukalbėtas „Amžinąjį atilsį“, ekspedicijos dienoraštyje rašė Simonas Sprindys.

ANASTASINAS

Kelias žvyruotas, duobėtas. Tiesiant šį kelią vietomis teko sprogdinti kalvas. Pravažiavus Orešnoje kaimą, dalyviai turėjo pasukti į dešinę ir važiuoti labai duobėtu gruntiniu miško keliu. Kelias nebuvo pats blogiausias, pravažiuoti juo galėjo. Pravažiuota upė Solbija. Per ją – tiltas iš rąstų. Netrukus kita upė – Kolba. Prieš Anastasino kaimą iš dešinės vingiavo ta pati upė Kolba, kurioje dar matosi buvusios užtvankos griuvėsiai ir medienos sandėliavimo vieta. Medienos sandėliavimo vietoje dabar auga krūmai.

Anastasino kaimas nemažas. Kaimo gatvės nežvyruotos, labai duobėtos, purvinos, nėra šaligatvių. Seni rąstų namai ir aplūžusios tvoros. Kaimas labai netvarkingas.

Kapinės kaimo pradžioje, atvažiavus nuo Kolbinskoje kaimo, iš dešinės kelio pusės. Kapinėse lietuviškų kapų ekspedicijos dalyviai nerado.

ČERIOMUŠKINAS

Tai buvusi sakų rinkėjų gyvenvietė Manos rajone, dešiniajame Kolbos upės krante. Priklausė Kolbos miško pramonės ūkiui. 1948 m. į Čeriomuškiną buvo atitremta apie 35 žmonės. Tarp tremtinių buvo ir Lietuvos visuomenės veikėjas agronomas Jonas Aleksa. Tremtiniai daugiausiai rinko sakus, padėdavo plukdyti rąstus. Tremtiniais apie 1958 metus išvykus į Lietuvą namai buvo sudeginti. Išliko krūmais ir medžiais apaugusios kapinaitės, kuriose radome daug ukrainietiško medinių kryžių. Yra ir daugiau bevardžių katalikiškų kryžių, bet identifikuoti neįmanoma.

KIZENDŽIULIS

Kapinės yra už kokių 4 km. nuo kaimo. Daugiausiai – provoslaviški paminklai ir kryžiai. Būta kelių ir katalikiškų, bet identifikuoti, kad lietuviški, nebegalima. Didelėje žolėje pastebėti bevardžiai kauburėliai. Spėta, kad čia palaidoti lietuviai, tik mediniai kryžiai nuvirto ir supuvo. Miškas pakankamai drėgnas ir auga didelė žolė.

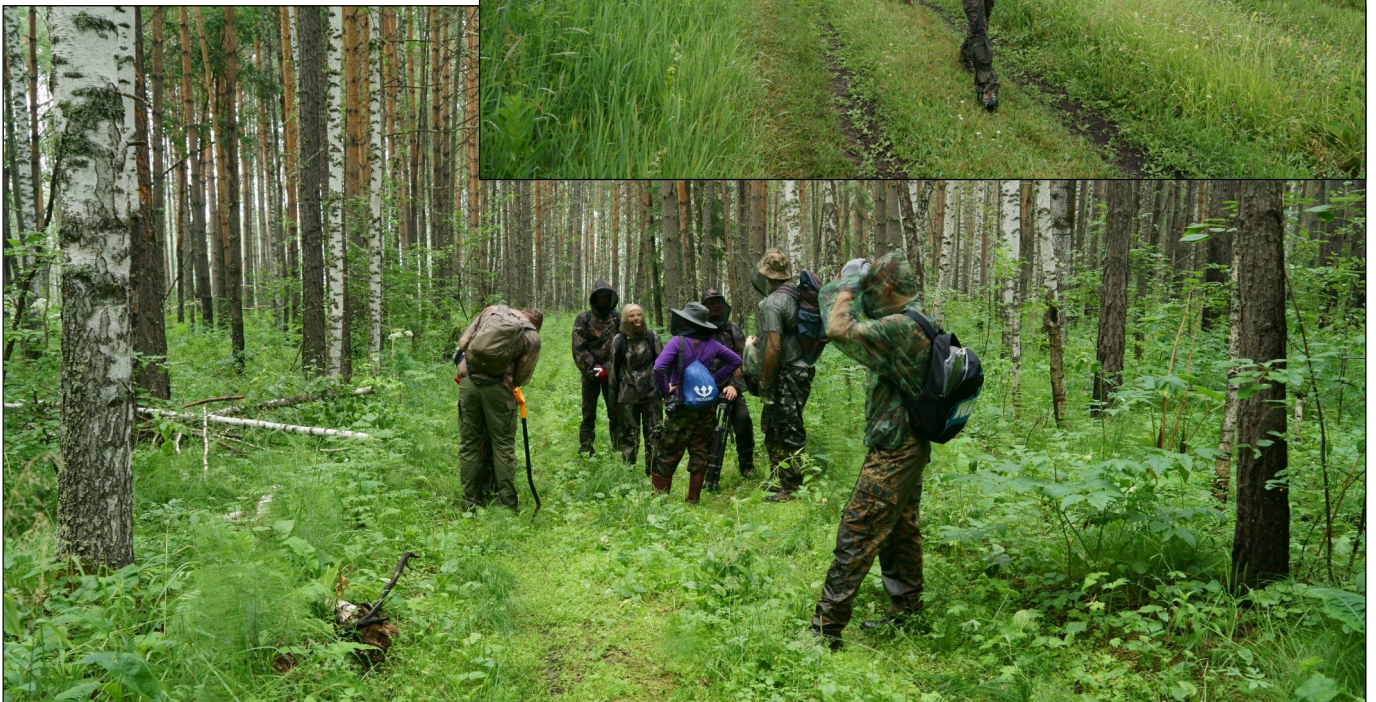

Simonas Sprindys ekspedicijos dienoraštyje rašo: „Traukiniu pasiekę stotį netoli Kizendžiulio kaimelio pradėjome žygį. Tikslas – surasti kapinaites ir išsiaiškinti, ar jose yra lietuvių tremtinių kapų. Vos įėję į taigą buvome užpulti uodų, nuo kurių gynėmės tinkleliais, purškalais ir pirštinėmis. Deja, daugumai jų nepadėjo.

Kilometras po kilometro artėjome prie kaimo, vis praeidami vieną kitą apleistą sodybą, kol galiausiai radome du vietinius, kurių pasiteiravome apie kaimelio kapinaites. Jas praėjome. Reikia grįžti keturis kilometrus pro meškus išgulėtas pievas.

Galiausiai kapines radome, bet jokių ženklų, kad jose būtų palaidoti lietuviai, nepamatėme. Deja. Visgi ėjimas ir uodų maitinimas nenuėjo veltui. Juk kam nors reikėjo tai padaryti ir išsiaiškinti, ar mūsų tremtiniai atgulė Kizendžiulio kapinėse, ar ne.

Nuo kapinių iki traukinių stoties reikėjo eiti kitu keliu nei atėjome. Šis kelias nebebuvo toks malonus kaip pirmasis. Teko bristi per mūsų pačių ūgio žolynus, pelkes, net reikėjo keltis per mums kelių užkirtusį upelį. Po tokio „krikšto“ beveik visų mūsų batai buvo permirkę. Visgi gana greitai įveikę visas kliūtis pasiekėme mums jau pažįstamą kelią. Juokinga, kai pradžioje, saugodami savo naujus batus, visi stengėsi ieškoti kuo sausesnės vietos, o dabar per pelkes keliolika kilometrų visi einame nematydami kliūčių. Visos problemos ir sunkumai yra tik mūsų galvoje“.

LEIBA

Buvusi miško kirtėjų gyvenvietė Krasnojarsko r., Manos (buv. Šalinskojės) r., ~40 km į pietus nuo Šalinskojės, R. Sajono priekalniuose. Manos (Jenisejaus dešinysis intakas) dešiniajame krante, prie Manos ir Leibos santakos, priklausė Bolšoi Unguto miško pramonės ūkiui. 1948 į vadinamąjį pagalbinį ūkį (keli barakai taigoje) iš dabartinių Anykščių, Panevėžio, Šakių, Vilkaviškio, Marijampolės, Varėnos r., atitremtos 46 šeimos (160 žmonių). Tremtiniai dar giliau taigoje, ~3 km nuo šio ūkio, pastatė 5 (vėliau ir daugiau) barakus, parduotuvėlę, kepyklą, pirtį, arklides, kontorą. Viename baroko kambaryje buvo įrengtas medicinos punktas, kitame – valgykla. Tai ir buvo Leiba. Į ją iš pagalbinių ūkių persikėlė dauguma lietuvių. Vėliau dar 8 žmonės atvyko iš kalėjimų, koncentracijos stovyklų ir kitų tremties vietų. Apie 1951 į Leibą buvo atkelta ~12 lietuvių šeimų iš Gromovajos (tai keli barakai kitame Manos krante), dar ~30 šeimų – iš kitų miško kirtimų punktų. Buvo atvežta nemažai ukrainiečių. Tremtiniai kirto ir plukdė mišką. Po kelerių metų taigoje, vadinamajame 3-ajame kilometre, kur buvo tik medžiotojų lūšnelė, tremtiniai pastatė kelis barakus, mokyklą, klubą, pirtį; dalis lietuvių iš Leibos ten ir persikėlė. Leiboje mirė ~20 lietuvių. Kiti iki 1960 grįžo į Lietuvą. Jiems išvykus (miškai aplinkui jau buvo iškirsti), Leiba sunyko.

1948 metais iš Varėnos, Trakų, Anykščių ir Vilkaviškio rajonų buvo atitremta apie 12 šeimų į Gromovą gyvenvietę, kuri buvo už trijų kilometrų nuo Leibos. Tremtiniai statė barakus, kirtė mišką. Maždaug 1951 metais visi tremtiniai iš Gromovojos buvo perkelti į Leibą.

Leibos kapinės tapo tikru iššūkiu. Vieną kartą, nuvažiavus septynetą kilometrų iš Novoaleksejevkos, jų rasti nepavyko. Bet Gintautas Alekna nenuleido rankų ir suorganizavo dar vieną paieškos žygį, per kurį nueita 18 kilometrų. Šūksniais vis baidydami meškas, šukuodami miškus ekspedicijos dalyviai jau buvo praradę viltį rasti kapines ir jau traukė namų link, kai stabelėjo pailsėti. Sustoję atidžiau apsidairė ir suprato, jog yra kapinėse. Leibos kapinėse. Jos tokios apleistos, kad jų nebuvo galima pastebėti einant, nes net ir už 2 metrų stovintis kryžius buvo nepastebimas dėl medžių ir krūmų tankumo. Kapines išdavė tik vienas tvoros statinis.

Simonas prisimena, kad: „Netverdami džiaugsmu greitai išvalėme kapines, bet šiek tiek nusivylėme nerasdami katalikiškų kryžių, ką jau bekalbėti apie lietuviško stiliaus. Tik išeinant iš kapinių pastebėjome dar viena – katalikišką metalinį kryžių į kitą pusę nuo mūsų tako. Tiesa, nors nėra aišku, ar jis pastatytas ant lietuvių kapo, ar ne, kurią nors dieną ekspedicija čia sugrįš detalesnei paieškai. O dabar svarbiausia, kad žinome tikslią kapinių vietą“.

NOVOALEKSEJEVKA

Kaimas Krasnojarsko krašte., Manos rajonas, apie 75 km. į pietryčius nuo Krasnojarsko, R. Sajano priekalniuose, priklauso Bolšoi Unguto miško pramonės ūkiui. 1948.VI į Novoaleksejevka iš Kamarčiagos geležinkelio stoties atvežta ~1000 žmonių iš buvusių Šakių, Vilkaviškio, Varėnos, Anykščių apskričių. Jų buvo gerokai daugiau nei vietinių gyventojų. Buvo sudaryta 30 brigadų po 25–35 žmones. Jos tiesė per taigą medinį kelią į Bolšoi Ungutą: pjovė medžius, rovė kelmus, klojo rastų grindinių. 2 mėnesius čia veikė tremtinių savitarpio pagalbos komitetas (vadovas Kęstutis Balčiūnas). Rudenį, nutiesus kelią, lietuviai buvo išskirstyti po Bolšoi Unguto, Malyj Unguto, 3-iojo kilometro (dar vadinamo 3-uju Ungutu) Leibos miško kirtimo punktus. Novoaleksejevkoje liko ~10 šeimų. Jos dirbo miško ruošos darbus (kai kurios kirtavietės buvo ~ 20 km. nuo Novoaleksejevkos, žmonės pareidavo tik savaitgaliais). 1958 m. 60 tremtinių grįžo į Lietuvą.

Šiandien likęs nedidelis kaimas – kelios lūšnos, bet didžiąją kaimo dalį sudaro naujai pastatyti namai, kuriuose vasarą gyvena ir poilsiauja miesto gyventojai. Žiemą namai ištuštėja ir kaime lieka gyventi tik 3 žmonės. Prie namų yra daržai, aptverti skersinių tvoromis. Daržuose auga bulvės ir kitos daržovės.

1920–1930 m. čia buvo miškų ūkio centras. Tada čia buvo apie 100 namų, kurie buvo pastatyti XX amžiaus pradžioje. Dabar kaime yra apie 50 namų. Iš šio kaimo išteka Bolšaja Ungutkos upė. Kaimo viduryje yra šaltinis, kurio vandenį naudoja ne tik vietiniai gyventojai, bet ir atvažiuojantys iš Krasnojarsko semiasi ir vežasi su savimi. Žmonės kalba, kad tai – gydantis vanduo.

Lietuvius iš Kamarčiagos čia atvežė vežimais, kai kuriuos apgyvendino vietinių rusų šeimose, kitus – tuščiuose pastatuose ir daržinėse. Pirmais metais lietuviai labai šalo, vėliau daržines apikalė lentomis, kad būtų šilčiau (senutė daržinėmis tikriausiai vadina buvusius barakus). Daug lietuvių mirė nuo ligų, šalčio ir bado. Lietuviai neturėjo apavo, patys darėsi klumpes ir jomis avėjo.

OREŠNOJE

Už 50 km. į pietus nuo Šalinskojės yra Orešnoje kaimas. Nuo plento nutolęs tik pusę kilometro. Kaimas yra prie upelių Stepnoj ir Tajožnyj Badžėjų santakos. Anksčiau priklausė Kolbos miško pramonės ūkiui. 1948 metais iš Vilniaus, Trakų, Kupiškio, Anykščių rajonų ir Vilniaus miesto atitremta apie 240 žmonių, iš jų apie dvylika lenkų šeimų. Vienas šeimas apgyvendino pačioje Orešnoje gyvenvietėje, kitas – trijose jai priklausiusiose nedidelėse barakų gyvenvietėse, buvusiose pagal Stepnoj Badžėjaus upelį.

Orešnoje buvo ir kitų tautybių tremtinių: ukrainiečių, rusų, buriatų, Pavolgio vokiečių, kalmukų graikų, Krymo totorių. Tuo metu Orešnoje buvo Badžėjaus miško pramonės ūkio centras. Kaime buvo mechaninės dirbtuvės, lentpjūvė, mokykla. Lietuviai buvo apgyvendinti pas vietinius gyventojus ir senuose barakuose. Gyveno labai skurdžiai, badavo. Vėliau, kuriantis naujoms gyvenvietėms pagal Tajožnyj Badžėjaus upelį, tokioms kaip Širokij Logas, Kedrovij logas ir kitoms, kai kurie tremtiniai išsikėlė ten gyventi. Likusieji Orešnoje pasistatė namelius, pradėjo laikyti gyvulius, auginti daržus. Tremtiniai kirto mišką, tiesė siaurąjį geležinkelį, vežė rąstus prie Manos ir jos intakų, statė barakus. Kai kurie vyrai vėliau baigė kursus ir dirbo traktorininkais, vairuotojais. Įsidarbino sąskaitininkais, buhalteriais, meistrais, o studentai net gydytojais. Ilgainiui gyvenvietėje buvo pastatyta naujų barakų, tada šeimos gavo po kambarį. Buvo pastatyta pirtis, internatinė mokykla, kontora su sale. Po 1956 metų lietuviai pradėjo grįžti į Lietuvą, o lenkai – į Lenkiją.

Vienos kapinės yra šalia kaimo, įkalnėje, aptvertos tvora. Kaime yra kitos kapinės. Jos senesnės. Ekspedicijos metu rasti 6 kapai. Dideli mediniai kryžiai jau nuvirtę. Tvorelės apipuvusios ir apgriuvusios. Šios kapinės – kalvos šlaite.

Kaimo centre yra pastatytas paminklas genocido aukoms.

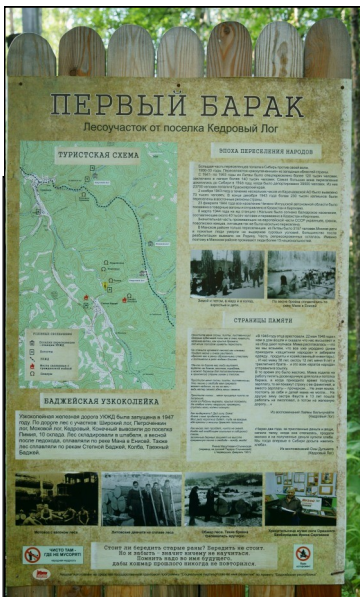
Į Orešnojė atititremta 45 lietuviai. Į šalia buvusį baraką Širokyj Logą atititrėmė 61 lietuvi. Mirė arba žuvo 8: Eidrigevičiūtė Eugenija, Jėčius Kazys, Gėčienė Marijona, Petrulienė Albina, Pauliukas Stasys, Balčiūnaitė Teofilė, Kazlauskienė Ona, Stanionienė Teofilija.

(pagal E. ir A. Petrauskų, A. Matulienės ir B. Jankauskienės sąrašą).

KEDROVYJ LOGAS

Tai dar vienas didelis miško kirtimo punktas, per kurį ėjo siaurasis geležinkelis iki Pimijos. Juo būdavo gabenama mediena iki Manos upės, formuojami sieliai ir plukdomi į Jenisiejų. Šiame punkte buvo daug lietuvių tremtinių, todėl išliko didokos kapinaitės. Jos vietinių gyventojų yra simboliškai aptvertos. Prie įėjimo yra informacinis skydas ir užrašas ant medinės lentelės „Литовское кладбище“. Kapinių teritorijoje stovi tik vienas medinis aukštas kryžius, kelios vertikalios kryžių dalys ir yra nuvirtusių. Suskaičiuoti kapus jau neįmanoma, nes kauburėliai sunkiai matomi. Daug jų nukasta išvežant palaikus.

[Kedrovų Logą atitremė 264 lietuvius. Mirė 14: Motuiza, Plėta Povilas, Minkevičius Povilas, Apuokienė, Pasmokienė Zofija, Aukūnas Antanas, Aukūnienė Barbora, Šiaučiulis Petras, Deveika Mykolas, Dulkienė Marijona, Rudokas Jonas, Rudokienė Juozapota, Urbonas Algis, Petrulienė. (pagal E. ir A. Petrauskų, A. Matulienės ir B. Jankauskienės sąrašą).

PIMIJA

Miško kirtėjų gyvenvietė Krasnojarsko kr. pietuose, Manos (buv. Šalinskojės) r. ~ 6 km. į pietus nuo Narvos, R. Sajano priekalniuose, prie Manos (Jenisejaus kair. intakas) ir Badžėjaus santakos; priklauso Badžėjaus miško pramonės ūkiui. 1948.VII į Pimiją iš dabartinių Anykščių, Panevėžio, Kupiškio r. atitremta ~ 80 šeimų (~ 320 žmonių).

Apie 50 šeimų buvo apgyvendinta barakuose Pimijoje, kiti – Pimske ir Medveze (Pimijos skyriai – po 2 barakus taigoje, ~ 2 km. nuo Pimijos). Be lietuvių Pimijoje jau gyveno seniau atitremtų Pavalgio vokiečių, graikų (iš Kubanės), Krymo totorių, ukrainiečių, rusų, suomių, estų, lenkų (iš viso apie 40 ar 50 šeimų). Tremtiniai gyveno miške pastatytuose belanguose barakuose po 4–5 šeimas kambaryje. Nėbuvo nei šulinio, nei pirties. Jie kirtė mišką, gabeno rąstus prie upės, pavasarį juos plukdė į Krasnojarską, prižiūrėjo geležinkelį, krovė vagonus. 1954–1959 m. Pimijoje gyveno savo noru iš Lietuvos atvykęs buvęs politinis kalnys kunigas Marijonas Petkevičius. 1949 m. į tėvynę išvyko suomių ir lenkai, vėliau vokiečiai ir graikai, 1957 m. ištrėmimas panaikintas lietuviams.

Tremtiniai išvykę (miškai jau buvo iškirsti), gyvenvietė beveik sunyko. Išliko tremtinių kapinės. 1989 m., 1990 m. į Pimiją iš Lietuvos (Panevėžio) buvo nuvykusios buvusių tremtinių suorganizuotos ekspedicijos. Daugumos lietuvių palaikai buvo parvežti į Lietuvą (buvo palaidota ~ 60 lietuvių, liko 8).

Simonas, rašydamas apie Pirmiją, akcentuoja: „*Namai aplūžę, buvę miškų ūkio garažai visai be stogų, gatvės labai purvinos, pagal kelią mėtosi rąstai, lentos. Gatvėmis vaikšto karvės. Lietuviai ten nebegyvena. Aplankėme kapines. Jose radome 25 lietuviškus kapus. Kapinių tvora aplūžusi, po kapines vaikšto gyvuliai, jie teršia jas. Kapinėse daug gruzinų kapų*“.

Darbšti ekspedicijos grupė sutvarkė Pimijos kapines, kuriose lietuvių kapus jau baigia užgožti dabartiniai vietinių palaidojimai. Vienas iš ekspedicijos tikslų – parodyti, kad kapai nėra apleisti ir kad jų negalima naikinti.

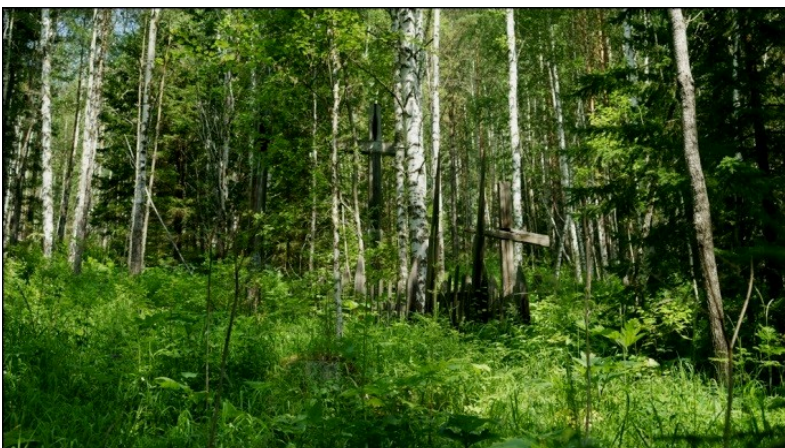
Gintautas Alekna pasakojo ne vieną istoriją, kaip ekspedicijos metu pastatyta tvora išgelbėja lietuvių kapines nuo sunaikinimo kasant žvyro karjerus ar kertant mišką. Tiesa, jei jus domina Pimijos tremtinių istorijos, rekomenduojame pažiūrėti filmą „Lietuvos tremtiniai Sajanuose“.

Į Pimiją buvo atitremti 224 lietuviai. Mirė 23: Astravas Pranas, Žemaitis Pranas, Černius Viktoras, Černienė Veronika, Tilindis Petras, Gailiūšis Antanas, Gailiūšienė Barbora, Bartulis Aleksas, Bartulienė, Pakaušis, Pakaušienė, Rudokas Stasys, Tyla Vytautas, Vidugiris, Gudelis Vincas, Gudelis Povilas, Brazdžiūnas Laimis, Biliūnas Jurgis, Čeriaukienė Ona, Plėta Liudas, Keršulis Napoleonas, Jegėla Jonas, Jegėlienė Marijona.

(pagal E. ir A. Petrauskų, A. Matulienės ir B. Jankauskienės sąrašą).

ŠIROKIJ LOGAS

Miško kirtėjų gyvenvietė Krasnojarsko kr., Manos (buv. Šalinskojės) r., ~ 55 km. į pietus nuo Šalinskojės. 1948.VI į Širokij Logą iš Lietuvos atitremtos 34 šeimos (104 žmonės). Vėliau iš koncentracijos stovyklų atvyko dar 4 žmonės. Jie kirtė mišką. Širokij Logas priklausė Badžėjaus miško pramonės ūkiui. Kaimas buvo už 5 km. nuo Orešnoje gyvenvietės. Buvo nutiestas siaurasis geležinkelis. Išliko tremtinių kapinės. Ekspedicijos dalyviai rado kapinaites, kurių perimetras yra apie 60 metrų. Identifikavo 8 lietuviškus kapus. Kiti supuvę ir suirę, nors ir katalikiški, bet gali būti lenkų arba ukrainiečių.

Bendrijos „Lemtis“ bei Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazijos ekspediciją finansuoja Kultūros ministerija, todėl šiais metais kultūros ministras Šarūnas Birutis nusprendė atvykti į Sibirą ir kartu su ekspedicijos dalyviais prisidėjo prie lietuvių atminimo svetur išsaugojimo. Ministras atvyko ekspedicijos dalyviams dirbant Širokij Logo kapinėse. Ten jau anksčiau jie buvo sutvarkę aplinką, bet atvykus ministrui, atsigabeno reikalingas medžiagas, statė tvorą ir kryžių. Š. Birutis greitai įsiliejo į darbus.

NARVA

Po keturių naktų, praleistų Orešnoje, patraukta Narvos link. Narva – apie 100 km. į pietryčius nuo Krasnojarsko. Narvoje aplankytos kapinės, kuriose ekspedicijos dalyviai rado 10 lietuviškų kapų. Narvoje aplankė lietuvę tremtinę Danilaitę Danutę, Jono, gimusią 1942 m. Danutės vyras – Bielianinas Georgijus Dmitrijevičius jau yra miręs. Ekspedicijos vadovo Gintauto Alekno pateikta istorinė medžiaga buvo gyvas kompasas dalyviams šiose taigos platybėse. Grupės metraštininko mintys, dalyvių išgyvenimai tarsi atgyja vėl ir vėl.

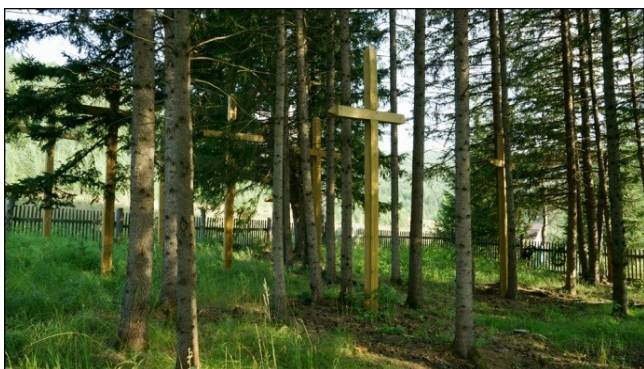
Kiekviena vietovė turi savo istoriją ir kiekvienoje jų dalyviai patyrė naujų išgyvenimų, jų laukė naujos pažintys.

Prisiminimai iš Simono dienoraščio: „*Paskutinės ekspedicijos dienas leidome Narvoje, pasistatę palapines lietuvių tremtinės Danutės kieme. Danutė buvo ištremta kai jai buvo vos keli metukai, bet dar šiek tiek kalba lietuviškai. Labai smagu sutikti tokius žmones. Ir dar smagiau, kad Danutei mes esame savi. Ir maitino ji mus kaip močiutė anūkus, ir papasakojo apie Leibos kapinių, kurių taip ieškojom, tikslesnę lokalizaciją, o jos sūnus, jau greičiausiai niekaip nesiejantis savęs su Lietuva, padėjo mums surasti medžiagas tvorai ir kryžiui, kuriuos norėjome statyti Podsobnoje kapinėse.*

Aplankytos **Balšoj ir Malyj Ungutų** kapinės, o gyvenvietėje, žinomoje **Trečiojo kilometro** vardu, rastos naikinamos kapinės, kuriose palaidoti vien lietuviai. Ten pjaustomi autentiški lietuviški vis dar stovintys kryžiai, o vietoj jų statomi lietuviškų bruožų neturintys, pagaminti iš nekokybiškos medžiagos. Kai kas už tokį „tvarkymą“ gauna pinigų, nors naujieji kryžiai supus daug greičiau už tuos, kurie kapinėse stovi jau dešimtis metų.

PODSOBNOJE

Buvusio kaimo kapai sunkiai randami.
Jie – miške, kalvos šlaite, apie 6 km. nuo Narvos gyvenvietės.
Gyvenvietė buvo Manos upės pakrantėje.

Kapų teritorijoje yra daug kauburėlių ir įdubimų, jie nežymūs, todėl sunku nuspręsti, ar tai kapai. Kapinės nedidelės, tvorele neužtvirtos. Be lietuviškų kryžių yra ir du pravoslaviški.

Podsobnoje buvo mūsų ekspedicijos kulminacija. Ekspedicijos vadovas jau seniai pasakojo apie šią vietą ir ne kartą pravažiuojant rodė keliuką į statų kalną, kuriuo turėsime kopti. Vieni Podsobnoje laukė su nekantrumu, kiti su baime, bet visi žinojome – tai bus nelengvas finišas.

Kaip bebūtų, žygiuoti į tą kalną neteko – dar būnant papėdėje, Narvoje, susikalėme tvoras ir kryžius, nes radome seną ZIL'ą, kuris sutiko mus nuvežti į kaimą kalnuose kartu su krovinium. Ir nors nereikėjo sunkiai žygiuoti – sunkiai važiovome. Prasidėjus didelei liūčiai, o mums susigūžus sėdint sunkvežimio priekaboje, ZIL'as į kalną važiavo nenoriai. Regis, du metrai pirmyn – vienas atgal. Įsikabinti į molingą šlaitą, kuriuo sruvena vanduo, sunkvežimiui buvo itin sunku.

Ne kartą išlipdavome iškasti normalių vėžių įsikabinti ratams ar dėl rizikos apsiversti, bet, galiausiai, po kokių 2,5 valandų kelionės, įveikėme mus nuo Podsobnoje skyrusį 11 kilometrų atstumą.

Nustojo lyti, dangus prasigiedrijo, o mes jau po truputį rentėme tvorą aplink vis dar stovinčius lietuviškus kryžius. Netikėtai daug laiko užtrukę kelyje, skubėjome baigti darbus iki sutemos, todėl daugelis iš komandos buvo kiek įsitempę ir irzlūs. Žinoma, prie to prisidėjo ir kasdien vis stiprėjantis nuovargis. Kaip bebūtų, mūsų valia nugalėjo nekviestus jausmus ir dar likus valandai iki saulėlydžio degėme žvakutes prie naujai pastatyto kryžiaus.

Grįžtant į Narvą jaučiausi neapsakomai laimingas. Jaučiausi kaip nugalėtojas, kuris gali didžiuotis tuo, ką padarė, nes tai visiškai nesavanaudiška. Ir nekalbu tik apie Podsobnoje. Kiekvienose kapinėse, kur išrovėme ant kapo augusį krūmą, kur paryškinome įrašus ant kryžiaus ar pastatėme naują, palikome dalį savęs. Ir kaip būtų smagu, kad vėliau vėl pavyktų čia grįžti, nesvarbu ar man, ar kitam žmogui, vėl viską prikelti naujam gyvenimui“.

PRIISKOVAJA

Buvusi miško kirtėjų gyvenvietė Krasnojarsko kr., Beriozovkos r., ~ 30 km. į pietryčius nuo Magansko (Transsibiro geležinkelio stotis), R. Sajano priekalniuose. Priklausė Sovetskio miško pramonės ūkiui (centras Maganske). Tai buvo keletas tuščių barakų ir parduotuvėlė kalnų slėnyje, ~ 3 km. nuo Brodo gyvenvietės. 1948. VI į Priiskovają iš buvusios Jonišio apskrities atitremta 110 žmonių (~ 30 šeimų). Po metų dar buvo atvežta lietuvių iš Brodo. Visi kirtė mišką, rąstus gabeno prie Manos upės, krovi į rietuves, pavasarij plukdė. Kirtavietės buvo toli, žmonės išvykdavo visai savaitei. 1951 m. dalis šeimų buvo perkelta dar giliau į taigą – į Urmano miško kirtavietę. Kiti 1957–1958 m. grįžo į Lietuvą. Jiems išvykus, Priiskovaja sunyko. Liko nedidelės kapinės, kuriose rasti 29 lietuviški kapai. Tiesa, yra keli provoslaviški. Toliau vartant ekspedicijos dienoraščio puslapius sutinkame ir vietos lietuvių palikuonį, kuris dalyviams daug padėjo transportu.

Simonas savo dienoraštyje rašo: „Jonas gyvena Brode, netoli Priiskovaja kapinaičių. Jis – lietuvis, gimęs jau tremtyje, vis dar šiek tiek kalbantis lietuviškai. Smagu rasti ką nors kalbantį tavo gimtąja kalba 5000 kilometrų nuo namų. Ir dar smagiau, kad Jonas yra pasiruošęs mums padėti tvarkant Priiskovaja ir Urmano kapinaites.

Pradėjome nuo Priiskovaja, kurias saugojo gyvačių sargyba. Apėjus ją, perlipus per upę ir grandininio pjūklu prasipjovus taką, radome kapinaites su vis dar stovinčiom tvorom ir kryžiais. Čia prieš kelerius metus lankėsi kita Gintauto Alekno ekspedicija, kurios darbai vis dar matomi. Vėl pakėlėme kryžius, išgenėjome medžius ir paruošėme vietą tvorai, kurią tversime kitą dieną.

2016 m. bendrijos LEMTIS ir Židikų gimnazijos bendros ekspedicijos dalyviai išvalė kapines nuo nuvirtusių medžių, iškirto krūmus ant keliuko einančio pro kapines. Pastatė kryžių ir jį aptvėrė tvorele.

Trečiąją ekspedicijos dieną, susispaudę Jono draugo UAZ ir lydimi Jono vairuojamos Nivos, dardėjome link Urmano, pakeliui sustodami pažiūrėti Manos upės panoramos. Urmano kapinaitėse vėlgi tik ieškojome lietuvių kapų, nes nebuvo aišku, ar jie dar išlikę.

Pakeliame vieną nuvirtusį kryžių – ukrainietiškas, kitą – vėl tas pats. Ekspedicijos vadovui keista, kad ant ukrainiečių kapų stovi lietuviško skyriaus kryžiai – su saulės motyvu, su stogeliu virš Nukryžiuotojo. Beveik praradę viltį rasti lietuviškus rašmenis, keliame trečiąjį... Zaleckis. Lietuvis. Gimęs ir miręs 1954 m. Dar liūdniau...

Daugiau lietuvių kapų kapinėse neradome, todėl tik aptvarkėme aplinką ir pagarbiau pastatėme kelis kryžius. Grįžtame atgal į Priškovaja, pakeliui užsukdami į Jono sūnaus lentpjūvę medienos kapinių tvorai ir kryžiui.

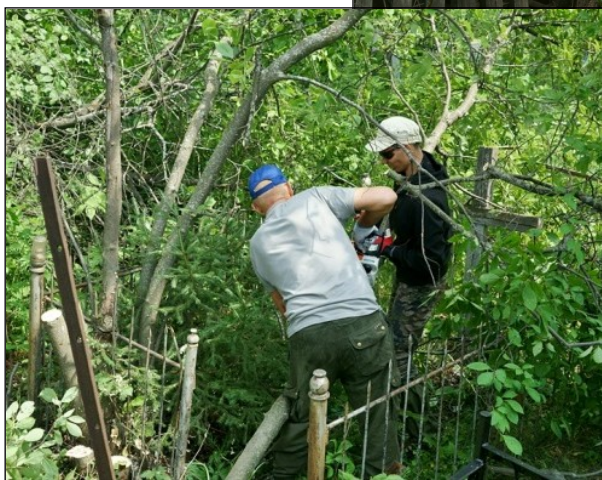
SVISČIOVAS

Apie 3 km. į Krasnojarsko pusę nuo Magansko, pagal Transsibiro magistralę yra Svisčiovo kaimas. 1948VI.7 į Svisčiovą iš Jonišio ir Linkuvos apylinkių (buvusi Jonišio apskritis) atitremta 116 žmonių. Kaimas buvo nedidelis. Čia buvo jau čiuvašų tremtinių. Lietuvius apgyvendino pas vietinius gyventojus arba tuščiuose namuose.

Tremtiniai dirbo lauko darbus, gyvulių fermose. Užkalbintos trys pagyvenusios moterys gerai prisiminė gyvenusius lietuvius. Vienas, jau Sibire gimęs, dar ir dabar periodiškai atvažiuoja į savo sodybą iš Krasnojarsko.

Šiaurinėje pusėje, už plento, ant kalvelės yra nedidelės kapinaitės, kuriose yra palaidotų ir lietuvių. Rasti 8 kapai, tačiau tik tris galima identifikuoti, nes yra paminklai su užrašu, o kiti – neaiškūs. Bet labai panašu, kad lietuvių.

Ekspedicijos dalyvių jausmus ir mintis Simonas apie Svisčioją išreiškė savo dienoraštyje: „Mūsų antra užduotis – Svisčiovo kapinaitės, kuriose sustojome pakeičiant link Manos upės. Čia yra keli lietuvių tremtinių kapai, išlikęs antkapinis paminklas Vingui Liuberskiui (1867–1948). Lietuviška kapinių dalis buvo apaugusi medžiais ir krūmynais, kuriuos greitai išskirtome, kad būtų galima įžiūrėti likusias tvoras ir palinkusius, bet vis stovinčius kryžius.

Dirbome greitai ir efektyviai, pasiskirstę užduotimis, todėl kapinaitės netrukus išgražėjo. Tiesa, tarp iškirstų medžių radome ne tik pagal rusų papročius paliktų butelių ir stiklinių, bet ir kairės rankos žastikaulį, kurį pagarbiai padėjome ant aptvarto kapo kauburėlio.

Kas pasidžiaugė nudurbtu darbu, kas užkabinę trispalvę ant Vingo Liuberskio kapo tvorelės, kas mintyse sukalbėjęs „Amžinąjį atilsį“, palikome kapines. Ekspedicijos vadovas padėkojo komandai už gerą darbą ir išreiškė viltį, kad taip dirbsime visose kapinaitėse.

Viliamasi, kad sutvarkytos kapinės, pastatytos tvoros ir kryžiai bei iškabintos Trispalvės primins vietiniams, kad čia ilsisi lietuviai, kad jie mums rūpi, kad jų atminimas nebuvo pamirštas vos su kastuvu suformavus kryžių ant kapo kauburėlio.

Medžiaga iš ekspedicijos dienoraščių, informacinė medžiaga, foto nuotraukos ekspedicijos organizatoriaus-vadovo, Lemties bendrijos nario Gintauto Alekno.